

ПРИЛАГАНЕ НА МЕТОДА НА МИСЛОВНИТЕ КАРТИ В ОБУЧЕНИЕТО НА СТУДЕНТИ ОТ ХУМАНИТАРНИТЕ СПЕЦИАЛНОСТИ

доц. д-р Мария Алексиева
Бургаски свободен университет

APPLYING THE METHOD OF MIND MAP IN STUDENTS FROM THE HUMANITIES IN THE BSU

Assoc. Prof. Maria Aleksieva PhD
Burgas Free University

Резюме: Общоприетата нагласа и разбиране са, че всички сгради са резултат от творческото въображение на някой архитект и преди да бъдат построени имат разработен строителен план и умален макет, който ги визуализира. По-малко известен е фактът, че всички ние, като „архитекти“ на собствените си идеи, планове и действия, на решения и проекти, също можем да създадем визуално отражение на разбирането си за... Това може да стане с помощта на т.нар. мисловни карти.

Добрата визуализация на учебното съдържание е предпоставка към по-добро и ефективно учене. Визуализацията чрез интелектуални карти помага на обучаемите да отделят същественото, да акцентират върху важни категории, класификации, характеристики, свързани с изучавани академични дисциплини. Мисловните карти или интелектуалните карти спомагат да се установи логическа връзка между понятия и закономерности, да се възприеме конкретно понятие като динамична структура.

Публикацията има за цел да представи прилагането на метода на мисловните карти в хода на обучението на студенти от хуманитарни специалности в БСУ.

Ключови думи: мисловни карти, учене, научаване, представяне на информация, визуализация, картографиране на идеи

Abstract: A well-known is the fact that all the buildings are the fruit of the creative imagination of someone architect and have a construction plan and a visual scale model before they are built. Less famous is the fact that we all, as "architects" of his own ideas, plans and actions, of decisions also can create visually reflection of our understanding of... This can be done by means of so-called. Mind maps.

The publication aims to present application of the method of mental maps in the training of students who are trained in humanities in BFU.

Keywords: Mind maps, learning, preparation for ..., presentation of information, visualization, mapping of ideas

*„Човек обича да има наръчник,
който да му даде насоки как да направи определено нещо
или да използва нова технология.
Мисловните карти са наръчник относно това как да “работим”
с най-комплексния елемент от нашия живот,
а именно мозъка”*

Петър Шарков

Въведение

Мисловните карти са един от добрите методи, който комбинира езиково и картинно съдържание като по този начин се дава възможност на двете части на мозъчната кора да работят заедно и се „...произвежда синергетичен ефект, при който се подобряват всички области на мозъчната функция. Освен това, всяко мозъчно полукълбо съдържа много по-голяма част от способностите на другата страна, отколкото се е смятало до момента, и всяко полукълбо е способно на много по-обширен и много по-изящен спектър от умствени дейности.“ [2, с.18] След усвояване на основните принципи на изготвянето на мисловни карти, всеки може да ги адаптира към индивидуалните си нужди, стил на учене и според желаните резултати.

Така нареченото „мисловно картиране“ (mind mapping) има своите далечни проекции още от времето на Леонардо да Винчи. В основата му е използването на мисловни карти (mind maps) за визуализиране и по-лесно възприемане на информация. Целта на онагледяването е оптимално свързване на думи (съответстват на линейно работещата половина на мозъка) с образи (съответстват на обобщаващата половина на мозъка). Терминът „мисловна карта”, както и подходът за съставянето ѝ, е на британския психолог и автор Тони Бюзан. Мисловните карти се основават на използването на нелинейното, лъчисто мислене. „Умът мисли радиално (разклонено, от центъра навън), а не линейно (на редове)“ [2, с.107].

Методът е добър за създаването на навици за учене както при децата в ранна възраст, благодарение на което те придобиват умения да систематизират учебното съдържание и в бъдеще, когато то се усложнява, така и при възрастните (студенти, обучаващи се в различни образователно-квалификационни степени и учещи се в различни квалификационни курсове и форми на обучение).

Mind maps (мисловни карти, интелектуални карти, карти на знанието, мозъчна карта, мисловно картиране, картографиране на мозъка/ мисленето, карти на интелекта), това са част от преводите на български на метода Mind maps. Мисловните карти се определят също като инструмент, метод, начин, подход за учене:

- *Те са инструмент за визуален мениджмънт на информацията, който може да се прилага във всички аспекти на живота, защото подобреното обучение и проникателното мислене водят до повишаване на производителността и ефективността.*

- *Те са удобен начин за изобразяване процеса на общото системно мислене с помощта на схема. Това е нелинеен начин за организиране на информацията и техниката, която позволява улавяне на естествения поток на идеите.*

- *Те са метод за обучение, защото ... [3]*

Мисловните карти позволяват на всеки, който търси и иска бързо и трайно да се справя с огромния информационен поток, като го управлява и структурира по удобен и забавен начин.

Мисловните карти извървяват дълъг път от началото на дните, когато Тони Бюзан ги въвежда в света на мениджмънта. *„Тази техника сега е на прага да стане един от основните инструменти – задаващи посоката за действие, който дава възможност на студенти, бизнес професионалисти и др. енергично да се заемат и контролират огромното количество информация, която сме принудени да поемем всеки ден“* [4]

Мисловните карти като метод за съхраняване, организиране, изучаване, преглед и запаметяване на информация в обучението на студенти от хуманитарни специалности в БСУ

Т. Бюзан определя мисловната карта като *„...графичен, мрежовиден метод на съхраняване, организиране и категоризиране на информация (обикновено върху хартиен носител), за който се използват ключови думи и образи, всеки от които „хваща“ специфични спомени и предизвиква нови мисли и идеи“* [2, с.142].

Мисловните карти като метод могат да се използват многоаспектно при организиране на процеса на обучение:

- при представяне на ново учебно съдържание;
- за осмисляне и визуализиране на идея, концепция, теория, понятие, процес и т.н.;
- за организиране и интерактивно представяне на даден информационен блок или тема от учебната програма;
- за водене на бележки по време на лекции;
- за изготвяне на презентации, свързани с извънаудиторната натовареност на студентите.

Прилагането на този метод на обучение помага на преподавателя да конструира информацията по нов и различен начин. Лекциите стават по-динамични и интерактивни, защото във всеки един момент могат да бъдат включени и студентите със задача за самостоятелна работа (например, въз основа на водените бележки да разширят и обогатят мисловната карта на преподавателя). Подобна задача, която е част от лекцията е подходяща за групово изпълнение, за да бъде изпълнена за кратко време и да има време за презентирание и обсъждане. Освен това работата по групи дава възможност за по-лесно справяне с поставената задача, взаимно споделяне на идеи, обсъждане и научаване.

Мисловните карти ефективно предоставят преглед и обобщение на цялото знание, което смесва думи и картини, подпомагащи стимулирането на логиката и творчеството за ефективни мисловни практики. Процесът на **създаване** на Мисловни карти е подчинен на седем основни правила, които ще онагледим с помощта на мисловна карта. (вж. Фиг. 1)

Първото правило е свързано с *основната тема* на мисловната карта. Темата на цялата mindmap се ситуираща в *средата на листа*. Темата може да бъде изписана с думи, но може да бъде изобразена и със символ. Формулираната тема и нейния визуален символ (ако има такъв) се очертават по някакъв начин, (във форма на кръг, правоъгълник, облак и др) според тематичната насоченост, въображението и асоциациите на членовете на групата или конкретния обучаем.

Второто правило е ориентирано към *намиране на ключови думи и ключови образи*. Ключовата дума е важна, особено по отношение на това, което трябва да бъде запомнено. Думите стимулират лявата страна на мозъка *„... и са жизнено важен компонент за владене на паметта; но сами по себе си не са толкова мощни, както*

когато се потрудите да ги извлечете и трансформирате в ключов образ“ [2, с.145]. Ключовите образи са важна част от изработването на мисловната карта. Поради тази причина с помощта на фантазията мисловната карта може да се обогати с картинки, символи, образи (в т.ч. и с изрезки от вестници и списания). По този начин рисунката ... се превръщат във визуален образ, който представя не само написаното основно понятие, но и в събирателен образ на цял главен клон от мисловната карта.

Фигура 1. Основни правила за създаване на мисловна карта

Най-разбираемата и лесна инструкция, която служи като ориентир за открояване на ключовите думи в текста е: „Ако искате да превърнете текст в mind map, то ключовите думи отговарят на тези, които бихте подчертали с маркер в текста.“

Трето правило – намиране на основни понятия. След събирането на ключовите думи и необходимо да се открият основни понятия, към които да се отнесат, прикрепят ключовите думи. Основните понятия формулират заглавията на основните разклонения на мисловната карта. Прости правила при изработването на мисловни карти е основните разклонения да започват от дясно; да се върви по посока на часовниковата стрелка; mind map да се прави отвътре навън.

Четвъртото правило отговаря на въпроса: Каква хартия да използваме за мисловната карта? Препоръчително е използването на бели листи без редове като най-малкият формат е А4. Трябва да се има в предвид, че ако листът е по-малък прегледността не е добра. Ако текстът, който ще се картира е голям, желателно е и листът хартия да е по-голям. За презентиране е удобно да се използва лист с големина А0.

Пето правило – *цветове* на мисловната карта. За изработване на мисловна карта са необходими поне три цвята, напр. червено, синьо и зелено (за да се стимулира дясната половина на мозъка, която управлява: *ритъма, въображението, цветовете, съзерцанието, усещането за пространство и размерите*). Желателно е всяко от главните разклонения да е очертано с различен цвят, което подсказва, че ако основните клони на мисловната карта са четири е необходимо да разполагаме с четири цвята.

Шестото правило е свързано със *структурата* на мисловната карта. Основните/главните клони се извеждат директно от централната тема в средата на листа и винаги са удебелени. Пише се с печатни букви, за да е прегледно и четивно. Допълнителните разклонения вече са по-тънки. Така основното се откроява и се запомня по-лесно. За допълнителните разклонения е препоръчителна да се използват малки букви. Клоните са с дължината на самите думи. Те насочват погледа и го „водят“ към допълнителната информация. По този начин се запазва последователността и логиката на свързване.

Седмо правило – *стил*. В изработването на мисловна карта всеки влага собствен начин на подреждане. Основните понятия, знаците, образите трябва да бъдат изразителни и логически да пасват на съдържанието, на нагласата за работа, на стремежа за успех. Всичко това заедно помага за запомняне на съдържанието по дадена тема, за развитие на капацитета, за повишаване на мотивацията за учене и за намаляване на стреса (особено преди изпит).

Методически стъпки за прилагане на метода

В хода на прилагане на метода на мисловните карти със студенти от хуманитарни специалности в БСУ се откриха някои методически стъпки.

Преподавателят:

Първо, избира текст (от учебник или от друг източник на информация) за представяне чрез мозъчна карта; ако е необходимо подготвя предварително раздавателен материал;

Второ, формира групите;

Трето, дава кратка информация за различни видове мозъчни карти (ако е необходимо);

Четвърто, прави точен инструктаж върху задачата: „Направете мозъчна карта на тема ...“;

Пето, уточнява времето за работа;

Шесто, студентите изпълняват задачата в подгрупите;

Седмо, всяка подгрупа (чрез говорител) представя и аргументира избрания модел на своята мозъчна карта; мозъчните карти се поставят на място, което може да се наблюдава от всички (залепват се на стената или на дъската и пр.);

Осмо, преподавателят обобщава информацията след всяко представяне.

Най-често срещани методически грешки:

- избор на неподходящ текст – прекалено голям или неструктуриран;
- възлагане на задачата без предварително информиране за възможните графични модели на мозъчни карти;
- недостатъчно време за работа;
- избирателно представяне на готови модели поради недостиг на време;
- неосигуряване на необходимите материали за изработване на моделите;
- неточен инструктаж.

Създаването на мисловни карти е лесен процес, след като веднъж е схваната основната структура. Това в действителност е процес, който изисква много малко обяснение. Предлагам на вниманието на читателите схеми-опори, които помагат на студентите в процеса на съставяне на мисловни карти.

Схема опора за студенти¹

Поставете листа хартия хоризонтално пред нас;

Нарисувайте централно изображение с необходимия размер и цвят, което представя темата, по която ще работите;

Начертайте поне четири дебели основни, изглеждащи като радиални разклонения навън от централното изображение;

Напишете по тези разклонения „ключови/основни понятия”, които представляват централното изображение и темата, която разглеждате;

Начертайте допълнителни разклонения, които са продължение на основните. Думите на тези подразклонения са ключови думи/ключови образи и произтичат от основните разклонения;

Продължавайте да разширявате Мисловната карта навън с допълнителни подтеми/ключови думи и разклонения.

Схема – опора за студенти²

1. Мисловна карта – стъпка по стъпка

Очертайте темата в центъра на листа по атрактивен начин.

Нарисувайте главни разклонения. Напишете по една ключова дума на всяко главно разклонение.

На всяко подразклонение на главното напишете една дума, свързана със съответните мисли и асоциации по него.

2. Защита на речника

Напишете темата в очертаното място в центъра на листа.

Напишете всичко, свързано с темата – понятия, ключови думи, класификации, теории, техники и т.н. в главните разклонения.

Открийте и напишете характерни качества/определения за всяка дума в подразделенията.

Открийте и напишете глаголи, свързани с тях в нови подразделения.

Резултати от прилагане на метода на мисловните карти

През летния семестър на академичната 2015/2016 г. е проведена кратка анкета (състои се от 8 въпроса и няма претенции за представителност) с 25 студенти от различни специалности в ЦХН, при което се очертават следните основни моменти:

Всички анкетирани участници (100%) са удовлетворени от използването на мисловни карти като иновативен метод за учене.

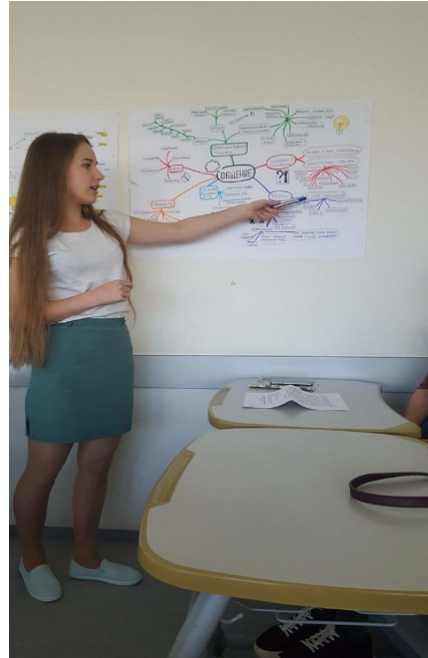

Преобладаващата част от анкетираниите (82%) считат, че мисловните карти са подходящ метод за визуализация на информацията, като 63% от тях смятат да ги използват в бъдеще.

Овладяването на софтуера се счита за проблем при 84% от анкетираниите, при което те предпочитат първо да изработят картата ръчно, а след това да я пренесат с допълнения върху програмния продукт.

Причините, поради които студентите използват мисловните карти са:

- За учебни цели;
- Подготовка за изпити;
- Подготовка на презентации;
- Запомняне на тематични бележки, книги и материали;
- За общо проучване и конспектиране на големи обеми информация.

Снимка 1. Презентиране на тема от курса по Общуване с медиите

Снимки 2 и 3. Презентиране на теми от учебните курсове по „Пресжурналистика“ и „Общуване с медиите“

Основният извод въз основа на проведеното анкетно проучване се концентрира в следните аспекти: развиват потенциала и капацитета в контекста на изучаваната научна област; помагат при в процеса на обучение и подготовката за изпити; помагат при планиране на времето; увеличат мотивацията за включване; намалят стреса ...

Методът на мисловните карти има приложение в различни области на живота. В сферата на образованието неговата приложимост е ориентирана най-вече към постигане на една от основните образователни цели „...създаване на творчески умове и иновативни лидери“ [1]. Ако приемем, че преподавателят ръководи много мозъци, то той се стреми всеки от тях да бъде креативен и иновативен. Затова при организиране на съвременния академичен процес студентите трябва да се обучават чрез методи, които подпомагат максимално разгръщане на техните възможности и познавателен капацитет. В този контекст мисловните карти са метод, който обучаемите могат да използват, за да си помагат в процеса на учене и да запомнят по-добре учебното съдържание, включено в учебните програми на изучаваните академични курсове.

Литература

1. **Алексиева, М.** Мисловните карти – основополагащо средство за трансформиране на планирането на изследователската дейност и на ученето, Юбилейна международна научна конференция „50 години Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“, В. Търново, 2013.
2. **Бюзан, Т.** Как да уча бързо и да запомням лесно, Софпрес, 2011.
3. **Mind map is trade mark of the Buzan Organization.** <http://blog.iqmatrix.com/mind-map/how-to-mind-map-a-beginners-guide>
4. **Tools for Knowledge and Learning:** A guide for development and humanitarian organization, www.odi.org.uk/rapid. <http://blog.iqmatrix.com/mind-map/how-to-mind-map-a-beginners-guide>